

Slovesa

Slovesa jsou slova, která označují proces, tj. děj (писать, работать), stav (сидеть, висеть, находиться) nebo změnu stavu (сдохнуть, краснеть), a jsou charakterizována kategoriemi **osoby**, **čísla**, **času**, **způsobu**, **vidu** a **slovesného rodu**. Ve větě mají, jak vyplývá z jejich významu, převážně funkci přísudku.

Podle schopnosti tvořit tvary jednotlivých osob rozlišujeme slovesa:

1. *osobní* (читать, строить, вернуться);
2. *neosobní* — mají vedle infinitivu (neurčitku) pouze tvar 3. osoby jednotného čísla (светает, морозит, его тошнит).

Podle slovesné vazby dělíme slovesa na:

1. *přechodná* — mají předmět v bezpředložkovém 4. pádě (писать письмо, построить дом);
2. *nepřechodná* — bez předmětu nebo s předmětem v jiném než 4. pádě (заниматься литературой, вернуться в школу, сидеть дома).

Slovesné tvary dělíme na:

1. *určité* — označují osobu, čas a způsob a ve větě jsou vždy přísudkem;
2. *neurčité* — nevyjadřují osobu, čas a způsob (infinitiv, přičestí, přechodník).

Rozlišujeme dva slovesné kmeny, od nichž se tvoří pomocí koncovek nebo přípon a koncovek různé slovesné tvary.

1. *Kmen přítomný* dostaneme, jestliže od 3. osoby množného čísla odtrhneme koncovku:

они пишут (пиш-ут), kmen пиш-;
они работают (работа-ют) kmen работа-;
они кричат (крич-ат), kmen крич-;
они строят (стро-ят), kmen стро-.

Někdy má kmen přítomný dvě varianty, např. вста-//вставá-.
Сравнеј: встаю, встаёт, встающий//вставáй!, вставáя.

2. *Kmen infinitivní* dostaneme odtržením přípony infinitivu -ть, -ті:

чита-ть, kmen чита-;
строи-ть, kmen строи-;
нес-ті, kmen нес-.

U sloves na -чь hovoříme o kmeni minulém, který je shodný s tvarem minulého času v mužském rodě jednotného čísla:

мочь (он мог), kmen мог-;
печь (он пёк), kmen пек-;

Stejně dostaneme kmen minulý u sloves typu:

умереть (он умер), kmen умер-;
отпереть (он отпер), kmen отпер-;
исчезнуть (он исчез), kmen исчез-.

TVOŘENÍ SLOVESNÝCH TVARŮ

Kmen přítomný	přítomný čas, rozkazovací způsob, přičestí přítomné (činné i trpné), přechodník přítomný
Kmen infinitivní	infinitiv, minulý čas, podmiňovací způsob, přičestí minulé (činné i trpné), přechodník minulý

A. URČITÉ TVARY SLOVESNÉ

PŘÍTOMNÝ ČAS

Přítomný čas se vyjadřuje časovanými slovesnými tvary. V ruštině rozlišujeme dvojí časování.

I. časování

Infinitiv		дѣлать	писáть	нести́
Jedn. číslo	1. os. я	дѣлаю	пишú	несú
	2. os. ты	дѣлаешь	пишешь	несешь
	3. os. он, она, оно	дѣлает	пишет	несёт
Množ. číslo	1. os. мы	дѣлаем	пишем	несём
	2. os. вы	дѣлаете	пишете	несёте
	3. os. они́	дѣлают	пишут	несут

II. časování

Infinitiv		говорить	носить
Jedn. číslo	1. os. я	говориó	ношú
	2. os. ты	говоришь	носишь
	3. os. он, она, оно	говорит	носит
Množ. číslo	1. os. мы	говорим	носим
	2. os. вы	говорите	носите
	3. os. они́	говоря́т	носят

I. a II. časování se liší:

a) koncovkami ve všech osobách kromě 1. osoby jednotného čísla. Pro I. časování je charakteristické -e- (-ешь, -ет, -ем, -ете) a -у/-ю- (-ут/-ют). Pro II. časování je charakteristické -и- (-ишь, -ит, -им, -ите) a -а/-я- (-ат/-ят);

b) dochází-li ke změně kmenové souhlásky, pak se v I. časování mění ve všech osobách (писáть — пишú, пишешь, пишет, пишем, пишете, пишут), s výjimkou typu пекú, печешь ... пекúт; ve II. časování pouze v 1. osobě jednotného čísla (носи́ть — носú, носишь, носит, носим, носите, носят).

PŘEHLED ZMĚN KMENOVÉ SOUHLÁSKY

	I. časování	II. časování
к — ч	плакáть — плачу́, -чешь, -чут	—
г — ж	бере́чь — берегу́, -жешь, але берегу́т	—
х — ш	пахáть (ога) — пахú, -ешь, -шут	—
ск — щ	искáть — ищú, ищешь, ищут	—
с — ш	писáть — пишú, -шешь, -шут	носи́ть — носú, -сишь, -сят
з — ж	сказáть — скажу́, -жешь, -жут	вози́ть — возу́, -зишь, -зят
д — ж	глода́ть (глода) — гложу́, -жешь, -жут	ходи́ть — хожú, -дишь, -дят
т — ч	прятáть — прятчу́, -чешь, -чут	плати́ть — платчу́, -тишь, -тят
т — щ	трепетáть — трепещу́, -щешь, -щут	запрети́ть — запрещу́, -тишь, -тят
б — бл	колеба́ть — колеблю́, -блешь, -блют	люби́ть — люблю́, -бишь, -бят
п — пл	сы́пать — сыплю́, -плешь, -плют	купи́ть — куплю́, -пишь, -пят
м — мл	дрема́ть — дремлю́, -млешь, -млют	корми́ть — кормлю́, -мишь, -мят
в — вл	—	гото́вить — готовлю́, -вишь, -вят
ф — фл	—	графи́ть (linkovat) — графлю́, -фишь, -фят

Poznámky:

1. Při časování zvrtných sloves je po samohlásce zvrtná částice **-сь** (я учусь, вы учитесь), po souhlásce **-ся** (ты учишься, он учится, мы учимся, они учатся).

2. Koncovky **-у, -ут** v I. časování se užívají po tvrdé souhlásce (я ид**у**, нес**у**, бер**у**, он**и** ид**ут**, нес**ут**, бер**ут**) a po šerplavých souhláskách **ж, ш, ч, щ** (я вяж**у**, пиш**у**, плач**у**, ищ**у**, он**и** вяж**ут**, пиш**ут**, плач**ут**, ищ**ут**), v ostatních případech jsou koncovky **-ю, -ют** (я делаю, критикую, он**и** делают, критикуют).

Ve II. časování se koncovky **-у, -ат** vyskytují pouze po souhláskách **ж, ш, ч, щ, у** sloves se změnou kmenové souhlásky jen v 1. osobě jednotného čísla: я хож**у** (ale он**и** ход**ят**), я нош**у** (ale он**и** нос**ят**) apod., u sloves bez změny kmenové souhlásky v 1. osobě jednotného čísla a 3. osobě množného čísla: я крич**у**, он**и** крич**ат**, я реш**у**, он**и** реш**ат** apod.

3. Tvary přítomného času u dokonavých sloves mají význam času budoucího (podobně jako v češtině), např.: я скаж**у** — řeknu, ты спросишь — zeptáš se, он**и** напишут — napíš**и**.

4. Slovesa s infinitivem na **-чь** patří k I. časování, avšak v 1. osobě jednotného čísla a v 3. osobě množného čísla zůstává nezměněná souhláska **г** nebo **к**: моч**ь** — мог**у**, мож**ешь**, мож**ет**, мож**ем**, мож**ете**, мог**ут**; печ**ь** — пек**у**, пек**ешь**, пек**ет**, пек**ем**, пек**ете**, пек**ут**.

ПРИЗВУК VE TVARECH ПРИТОМНЭНО ЧАСУ

Pohyblivý přízvuk mohou mít pouze slovesa, která mají v infinitivu přízvuk na konci: писать — пиш**у**, пиш**ешь** ..., люб**ить** — люб**лю**, люб**ишь**...

Je-li v infinitivu přízvuk na jiné slabice, je vždy stálý: дел**ать** — дел**аю**, дел**аешь** ..., спр**ят**ать — спр**ячу**, спр**ячешь** ..., ост**ав**ить — ост**авлю**, ост**авишь** ...

Pohyblivý přízvuk má pouze jedno schéma: v 1. osobě jednotného čísla je na koncovce, ve všech ostatních osobách přechází na kmen: пиш**у**, пиш**ешь** ..., нос**у**, нос**ишь** ..., люб**лю**, люб**ишь** ...

ПРИЗВУК VE TVARECH ПРИТОМНЭНО ЧАСУ

Число	Особа	Пřízvuk stálý				Пřízvuk pohyblivý	
		на kmeni		на koncovce		I. čas.	II. час.
		I. час.	II. час.	I. час.	II. час.	I. час.	II. час.
Jedn.	1.	я делаю	брóшу	нес у	говориó	пиш у	вож у
	2.	ты делаешь	брóсишь	нес ешь	говоришь	пиш ешь	возишь
	3.	он (она, оно) делает	брóсят	нес ет	говори ят	пиш ет	носят
Множ.	1.	мы делаем	брóсим	нес ем	говори м	пиш ем	возим
	2.	вы делаете	брóсите	нес ете	говори те	пиш ете	возите
	3.	они делают	брóсят	нес ут	говори ят	пиш ут	возят

Pohyblivý přízvuk mívali většinou slovesa, u nichž při časování dochází ke změně kmenové souhlásky: водить, просить, писать, платить, рубить, шептать, бродить, дремать, любить, вязать, трудиться, охватить, ловить, махать, купить, ale setkáváme se s ním i v jiných případech: получить — получу, получишь, ... получат, сморётъ — сморётю, сморетишь, ... сморят, учиться — учушь, учишь, ... учатся.

Roznámka:

Slovesa dokonavá s předponou **вы-** mají přízvuk vždy na této předponě: вывезти — выведу, вывезешь, ... вывезут; вынести — вынесу, вынесешь, ... вынесут, ale: вывозить (nedokonavé sloveso) — вывожу, вывозишь, ... вывоят; выносить — выношу, выносишь, ... вынесут.

MINULÝ ČAS

Minulý čas se tvoří od kmene infinitivního, popř. minulého předponou **-л**, k níž se v ženském rodě připojuje koncovka **-а**, ve středním rodě koncovka **-о** a v množném čísle koncovka **-и** pro všechny rody a bez ohledu na to, zda se tento tvar shoduje s podstatným jménem životným nebo neživotným: Ученики писали. Ученицы читали. Дети приехали. Машины остановились. Окна закрывались.

Končí-li minulý kmen na souhlásku, nepřipojuje se v mužském rodě přípona **-л** (он нёс, он пёк, он помог).

Tvoření minulého času

Infinitiv	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod	Množné číslo
дела-ть	делал	делала	делало	делали
нес-ти	нёс	несла	несло	несли
мо-чь (пе-чь)	мог (пёк)	могла (пекла)	могло (пекло)	могли (пекли)